

ARTIKEL

LEVEN-
BESCHOUWING

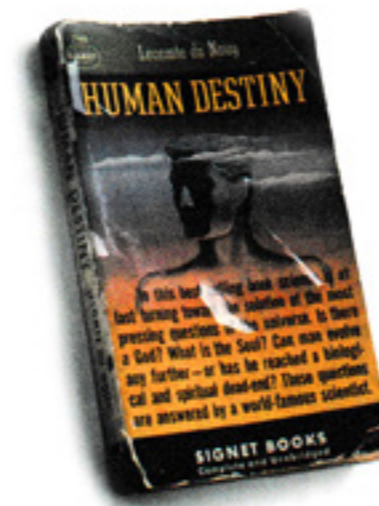
Boeken lezen met Allerd Stikker

Mei / juni 2001, in 'Ode aan het werk'

Allerd Stikker is onder meer voorzitter van de Ecological Management Foundation. Ode aan het werk vroeg hem naar de vijf boeken die hem in zijn werk het meest hebben geïnspireerd. Allerd Stikker is zelf auteur van onder andere 'Over Vrouw en Man', dat eind vorig jaar verscheen.

Mijn activiteiten van de laatste vijftien jaar op het gebied van de samenhang tussen ecologie, technologie en economie, waarvan de laatste tien jaar via de stichting Ecological Management Foundation, maar ook mijn recente boek 'Over Vrouw en Man' zijn in oorsprong eigenlijk alle terug te voeren tot de inspiratie die ik voor een groot deel kreeg uit vijf boeken die ik hier bespreek. Die inspiratie behelst het thema evolutie en bestrijkt een periode van 1947 tot 1984. Daarna heb ik het thema verder uitgediept en naar de praktijk uitgewerkt met nieuwe inzichten, maar de kern blijft gerelateerd aan deze vijf, die ik allemaal nog bezit vanuit de tijd dat ik ze las en dat kun je dan op de foto ook wel zien!

1. Human Destiny van Pierre Lecomte du Nouy

Uitgegeven en gelezen in 1949

Enigszins argwanend over wat ik leerde tijdens mijn studie chemische technologie in Delft (van 1946 tot 1953) was dit boekje voor mij een eye-opener. Terwijl ik in Delft leerde hoe met op wetenschap gebaseerde technologie allemaal processen berekend, gemeten, voorspeld en beheerst konden worden, geeft de bioloog Lecomte aan, dat in de natuur hele andere wetmatigheden heersen. Hij geeft in zijn boek aan hoe de twee werelden van technologie en natuur, van wetenschap en religie, van toeval en richting en van materie en spiritualiteit in samenhang kunnen en moeten worden gezien. Hij bracht mij voor het eerst in contact met de evolutiegedachte en de rol van ieder individueel mens in het evolutieproces. Zijn interpretatie van Genesis 2, waarbij hij het plukken van de vrucht van de boom der

kennis door de mens de symbolische betekenis gaf dat de mens daarmee een hogere graad van kennis en bewustzijn verkreeg en daarmee wat wij tegenwoordig noemen een 'pro-actieve' rol in het evolutieproces ging bekleden, maakte een blijvende indruk op mij.

2. Le Phenomane Humain van Pierre Teilhard de Chardin

Manuscript van 1940, uitgegeven in 1956 en gelezen in 1963

De paleontoloog en jezuïet Teilhard spint hetzelfde thema van Lecomte tot in details uit en verkondigt zijn complexiteit/bewustzijnswet. Deze wet houdt in dat in de loop van de evolutie bij het verschijnen van steeds complexer opgebouwde stoffen een steeds ruimer bewustzijnsniveau ontstaat. Bij deze wetmatigheid ziet hij het evolutieproces als een resultante van onderlinge samenhang en creativiteit in dualismen, zoals innerlijke en uiterlijke krachten, geestelijke en materiële opbouw en fysische en psychische energie. Hij beschrijft de mens als het op dit moment meest complexe en dan ook meest zelfbewuste organisme, maar trekt zijn visie door naar een soort collectief bewustzijn van de menselijke samenleving als de volgende stap in de complexiteit/bewustzijnsontwikkeling. Hij neemt waar dat dit bewustzijn in de toenemende complexiteit van de menselijke samenleving een mondiale omvang begint te krijgen. Vandaag de dag wel heel actueel! Hij plaatst het gehele evolutieproces in de context van een kosmogeenese. De kosmos is in volle ontplooiing. Na de eye-opener van Lecomte was het deze verrassende gedachte van Teilhard die mij bijzonder inspireerde.

3. The Immense Journey van Loren Eiseley

Uitgegeven in 1946, gelezen in 1965

Over dit boek van de bekende antropoloog, naturalist en schrijver Eiseley kan ik eigenlijk niet zoveel vertellen. Je moet het lezen om te begrijpen, wat ik daarbij ondervond. In tegenstelling tot de twee voorgaande boeken, die redelijk technisch en academisch zijn opgebouwd, hoewel mooi geschreven, is Eiseleys boek echt prachtige literatuur. Hij beschrijft zijn beleving van de natuur, door er doorheen te lopen en allerlei observaties in details op te doen, die een gewoon mens niet ziet. Daarbij legt hij vooral de nadruk op en voert de argumenten aan dat vele vormen, discontinuïteiten en gedragspatronen die in de natuur zijn ontstaan, statistisch volstrekt onmogelijk zijn te verklaren. Hij gelooft in een schepping, die niet alleen uit toevalligheden bestaat, maar die een richting heeft. Hoewel ik mij daar pas later, mede door geavanceerde kennis van de wetenschap der statistieken, van overtuigd wist, waren deze geschriften verhelderend voor mijn steeds verder in het beperkte Delftse model geschoolde geest.

4. Tao Te Ching. Bewerkt door Chang Chung-Yuan in 1975

Oorsprong omstreeks 500 v Chr. en gelezen in 1980

Deze verzameling van 81 wijze uitspraken van niet veel meer dan twaalf regels per hoofdstuk, uit de tijd van het filosofisch Taoïsme, naar men vermoedt ontleend aan uitspraken van Lao-Tse, schetst de 'samenhang der dingen', zoals die redelijk ingewikkeld en wetenschappelijk in bovengenoemde boeken wordt beschreven, met een ontwapenende eenvoud. De vertalingen vanuit het Chinees zullen nooit de essentie van het gebodene zuiver kunnen weergeven. Zoals het eerste hoofdstuk bovendien zegt, zodra je de essentie

van de Tao wil beschrijven, is het de Tao niet meer. Dus zal ik dat ook niet doen. Alleen, als je de dichterlijke vorm van het werk op een niet-rationele manier op je in laat gaan, ontdek je dezelfde percepties als die van Lecomte, Teilhard en Eiseley. Het in mij opnemen van deze teksten verschafte een nieuwe dimensie aan het verworven gedachtegoed. De betekenis van het onduidelijke begrip en toch glasheldere verschijnsel van de schepping, in tegenstelling tot dat van de schepper, dringt bij de Tao Te Ching door tot het onbewuste. Dit is een andere maar minstens even belangrijke bron van inspiratie voor mij.

5. Order Out Of Chaos van Ilya Prigogine en Isabelle Stengers

Oorspronkelijk uitgegeven in het Frans in 1979 en gelezen in 1984

De chemisch-fysicus Prigogine biedt een wetenschappelijk sluitstuk aan in de puzzel van de vraag over de samenhang tussen biologie en fysica, toeval en kans, filosofie en wetenschap, of ruimer gezegd alfa- en bètawetenschappen. Dit dualisme werd indertijd door Julian Huxley dat van 'de twee culturen' genoemd. Later is het mij duidelijk geworden dat hier ook de onverbreekelijke samenhang tussen het vrouwelijke en het mannelijke bij past. Prigogine zoekt naar het herstel van de samenhang die, op onze zoektocht van specialisatie in wetenschap en techniek, is zoekgeraakt. Hij introduceert het begrip tijd in de wetenschap, dat wil zeggen de onomkeerbare en volgtijdelijke tijd, en met dat tijdsbegrip herstelt hij de (thermo) dynamische dwarsverbanden tussen materie en leven en tussen zijn en worden. Het evolutieproces, dat in zijn optiek wordt gedreven door *self-organising principles* is noch geheel toevallig noch geheel bepaald. Elke tussentijdse keuze in het proces is bepalend voor het verloop. Dus (zeg ik daarbij) ook elke keuze van ieder menselijk individu, vrouw en man. Welnu, als dat niet inspirerend is!

In de praktijk, waar vallen opstaan is, bestaan veel obstakels op de weg van vrije keuzen en eigen verantwoordelijkheid, maar voor mij waren en zijn deze vijfhoeken een bron van inspiratie geweest om een klein stukje bij te dragen in het evolutieproces, waar wij allemaal een onderdeel van zijn.

Foto's: Walter Herfst